

Інформація

Ф.Д. Гамор

Екотуризм і сталий розвиток у Карпатах

Екологічні проблеми, з якими зустрілась сьогодні цивілізація, і в першу чергу глобальне потепління, змусили цими днями Генеральну Асамблею ООН ще раз повернутись до розробки реальних кроків щодо відвернення екологічної катастрофи. Пропозиція у зв'язку з цим Української держави щодо прийняття екологічної конституції Землі, безумовно, могла би стати тим важливим механізмом, з допомогою якого можна об'єднати зусилля усіх народів для збереження нашого спільного дому – планети Земля. Без сумніву, погіршення стану природного середовища в усіх частинах континенту зобов'язує вести пошук альтернативних напрямків використання природних ресурсів. Головним при цьому залишається – зменшення шкоди, що завдається природному середовищу, відповідно до стратегії сталого розвитку, яка п'ятнадцять років тому була схвалена на конференції глав держав світу у Ріо-де-Жанейро.

Одним з нових напрямків господарської діяльності сьогодні є екотуризм, який в останні десятиріччя набуває широкого розвитку в усьому світі. Свідченням цього є підтримка цієї сфери природокористування Міжнародним союзом охорони природи і природних ресурсів (IUCN), Світовим фондом природи (WWF), Світовим банком реконструкції і розвитку тощо.

Необхідно підкреслити, що проблемам екотуризму присвячується зараз багато конгресів та симпозіумів). А п'ять років тому, в 2002 р. який ООН оголосила Міжнародним роком гір та екотуризму, в Канаді пройшов світовий екотуристичний самміт на вищому рівні, який прийняв Квебекську декларацію з екотуризму, що стала програмним документом для організації екотуризму у контексті сталого розвитку. Важливо і те, що Йоганнесбурзький Всесвітній самміт із сталого розвитку визнав особливу роль екотуризму в досягненні економічних, соціальних та екологічних вигод, особливо для гірських територій.

Все це, а також поява великого попиту на ці види туристичних послуг сприяє створенню багатьох різноманітних комерційних структур, які віддають перевагу розвитку екологічного або споріднених з ним видів відпочинку, зокрема, таких як біотуризм, пригодницький туризм, «зелений», сільський та ін. За оцінками фахівців на долю екотуризму уже зараз припадає понад 20 відсотків світового туристичного ринку.

Бурхливий світовий розвиток екотуризму в останні десятиріччя, на думку фахівців, пояснюється не тільки погіршенням природного середовища у великих містах, але і все більшим «окультуренням» популярних районів відпочинку – гірських курортів, узбереж теплих морів і т. д. Тому все більше і більше людей намагаються віддалитись від урбанізованої метушні, забруднення та шуму, вдихнути свіжого повітря, помилуватись заходом сонця чи дзюрчанням прозорого потічка. А це можливо лише наодинці з дикою природою, якої з кожним роком

© Ф.Д. Гамор, 2008.

стає все менше і менше і ціна якої відповідно зростатиме дедалі більше. Отже, популярність екотуризму тісно пов'язана з його надзвичайно важливими корисними властивостями для відновлення здоров'я людей та чималою прибутковістю. Тому про проблеми розвитку та використанню екотуризму сьогодні в Україні не говорить хіба що лінивий. Але в цьому контексті, як у теоретичному, так і в практичному аспектах, є багато точок зору, чимало різноманітних підходів. Різні трактування цієї проблеми, а тим більше хаотичний, безсистемний розвиток туристичної індустрії, створюють серйозні загрози для природного середовища, особливо для біорізноманіття, територій заповідників та національних парків.

Надзвичайно низька загальна та екологічна культура безмежна жадоба до наживи новоявлених багатіїв – нуворисів та можновладців різного рівня становить зараз найбільшу небезпеку для особливо вразливих та унікальних гірських екосистем Українських Карпат. Ігнорування природоохоронного законодавства, безкарність правопорушників, відсутність науково-обґрунтованих планів рекреаційного освоєння гірських територій, особливо у високогір'ї, уже зараз призводить до непоправних втрат. Показовими прикладами є земельний дерибан у Національному природоохоронному парку «Гуцульщина» та на Драгобраті, розпродаж полонин, вирубування лише в Рахівському районі за останні роки близько трьох тисяч гектарів пралісів, проєкти освоєння двотисячників у Чорногорі, плюндрування Говерли та інших вершин так званими «джіппінгами» тощо.

З урахуванням цих обставин необхідно більш виважено підходити до туристичного освоєння Карпат. При цьому треба мати на увазі, що українсько – словацька номінація «Букові праліси Карпат» занесена до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, відповідними законами України передбачено розширення територій природно-заповідного фонду та створення екологічної мережі, а рамкова конвенція «Про охорону і сталий розвиток Карпат» вимагає розвивати сталий туризм, який без природоохоронних аспектів є неможливим.

З огляду на це важливе значення може мати Міжнародна науково-практична конференція «Екотуризм і сталий розвиток у Карпатах», яка відбулася 10–12 жовтня 2007 р. в м. Рахові (Закарпатська обл., Україна). Конференція організована Карпатським біосферним заповідником за підтримки Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та Державної служби туризму і курортів України. В її роботі взяли участь науковці, представники туристичних організацій, центральних та місцевих органів влади, громадських неурядових організацій України, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Угорщини, Словенії, Словаччини, Румунії – загалом близько 150 осіб.

На конференції заслухано та обговорено 45 доповідей і повідомлень, у дискусії взяли участь 22 особи. За результатами роботи опубліковано збірник матеріалів конференції, що містить 74 статті 129 авторів з восьми країн.

У доповідях А.І. Пахлі «Проблеми та розвиток екологічного туризму в Україні» (Держтуризмкурортів в Україні), Я.І. Мовчана та А.Г. Безусько «Карпатська конвенція: розвиток екотуризму та збереження біорізноманіття Карпат» (Національна Києво-Могилянська академія), С.С. Поп «Природно-ресурсний потенціал та розвиток туризму в Закарпатті» (Ужгородський національний університет), В.І. Гетьмана, «Екотуризм на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду» (Державна служба заповідної справи Мінприроди України), Ю.І. Стадницького та О.М. Капітанець «Проблеми менеджменту екотуристичної діяльності у горах в умовах розвитку потенційно загрозованих для довкілля видів бізнесу» (Хмельницький університет економіки

та підприємництва), А.К. Михайлика «Досвід організації екологічного туризму у національних парках Малайзії» (Дирекція телерадіопрограм Апарату Верховної Ради України), М. Гутстри «Завдання та перспективи розвитку екотуризму та збереження біорізноманіття в Карпатському екорегіоні» (Європейський центр агроекотуризму із Нідерландів), Й. Яудаса «Міжнародний туристичний маршрут через Карпати» (Мюнхенський інститут соціальних досліджень, Німеччина) та інших аргументовано доведено, що розвиток екотуризму в Карпатському регіоні має велику перспективу, адже ця діяльність поліпшує міжнародний імідж регіону, економічний стан малих міст, селищ і сіл, дає прибуток місцевим бюджетам, створює нові робочі місця, збільшує дохід сімей, що спеціалізуються на наданні туристичних послуг. Все це стимулює благоустрій садиб та територій, якість послуг, сприяє відродженню старих звичаїв, збереженню самобутності місцевих етносів. Дуже важливо і те, що екологічний туризм стимулює збереження природних екосистем, зокрема природоохоронних територій.

Обговорення пленарних доповідей та дискусії у секціях («Значення екотуризму для соціально-економічного розвитку», «Проблеми менеджменту екотуристичної діяльності», «Збереження біорізноманіття і розвиток екотуризму на природоохоронних територіях») затверджено прийняттям резолюції, в якій рекомендується:

На міжнародному рівні:

1. Активізувати розвиток мережі транскордонних туристичних маршрутів, використовуючи діючі транскордонні переходи, в т. ч. з використанням транскордонних та прикордонних природоохоронних територій/
2. Заохочувати органи влади країн Карпатського регіону здійснювати взаємне інвестування у розвиток екотуризму, створюючи для цього сприятливий інвестиційний клімат.
3. Посилити міжнародну співпрацю між суб'єктами туристичної діяльності, зокрема у підготовці рекламних описів туристичних об'єктів з урахуванням інтересів туристів різних країн.
4. Розробити та подати до міжнародних фондів проекти розбудови українсько-румунського транскордонного гірського Марамороського туристичного шляху

На національному рівні:

1. Просити Кабінет Міністрів України створити сприятливі умови для інвестицій в екотуризм, розробити механізми, які забезпечать надходження значної частини доходів від екотуризму у місцеві бюджети, зокрема, внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 р. №1913 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду» та постанови Кабінету Міністрів України від 2 червня 2003 р. №827 «Про внесення змін до переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду».
2. Державній службі туризму і курортів України разом з Міністерством охорони навколишнього природного середовища України та Міністерством юстиції України сформулювати юридичне визначення терміна «екологічний туризм» та сформулювати для нього відповідне правове поле, а також організувати і здійснювати контроль за впливом екотуризму на природу з метою недопущення її деградації.
3. Просити Державний комітет лісового господарства України з метою збереження рекреаційних властивостей карпатських лісів та повнішого

використання їх потенційних можливостей для розвитку екотуризму обмежити заготівлю лісу в рекреаційних лісах, виділити лісові об'єкти екотуристичного спрямування та створити в них екотуристичну інфраструктуру.

4. Рекомендувати Державній службі туризму і курортів України:
 - розробити генеральні схеми рекреаційного розвитку в регіонах;
 - привести існуючі екомаршрути до міжнародних стандартів та організувати розробку нових;
 - посилити контроль за прокладанням та обладнанням екотуристичних маршрутів на територіях об'єктів природно-заповідного фонду з метою недопущення негативного впливу туризму на найцінніші заповідні екосистеми;
 - створити єдиний каталог екотуристичних об'єктів України;
 - розробити та затвердити програму розвитку екотуризму в Україні в цілому та в карпатських областях, зокрема, і представити її на затвердження в Кабінет Міністрів України;
 - передбачити в програмі розвитку екотуризму зонування території України та окремих її регіонів за критерієм можливості розвитку відповідних секторів економіки, в т. ч. з виділенням зон, призначених винятково для екотуризму;
 - запровадити ліцензування суб'єктів екотуристичної діяльності та обґрунтовану систему цінових стандартів, які б відповідали якості наданих туристичних послуг.
5. У зв'язку із включенням українсько-словацької номінації «Букові праліси Карпат «до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО просити Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Національну комісію України у справах ЮНЕСКО та Закарпатську обласну державну адміністрацію розробити: подати до Кабінету Міністрів України проект постанови «Про заходи щодо охорони та сталого використання букових пралісів Карпат як об'єкта Світової природної спадщини ЮНЕСКО», в якій передбачити:
 - організацію комплексних наукових досліджень та моніторингу у пралісах, що включені до Світової спадщини;
 - видання необхідної інформаційно-рекламної продукції та природоохоронної літератури;
 - зміцнення матеріально-технічної бази служби державної охорони природно-заповідного фонду, яка здійснює охорону пралісів;
 - розгортання у засобах масової інформації компанії щодо цінностей пралісів, необхідності їх збереження та формування екологічної культури населення;
 - газифікацію або запровадження технічних та економічних умов для застосування електроенергії як альтернативних дровам видів опалення «населених пунктів Рахівського, Тячівського та Великоберезнянського районів Закарпатської області, які розташовані в зоні букових пралісів Карпат;
 - будівництво асфальтованих під'їзних доріг, які ведуть до букових пралісів – популярних туристичних об'єктів;
 - будівництво інформаційних центрів, готелів, кемпінгів, ресторанів та іншої необхідної екотуристичної інфраструктури;

- організацію випуску сувенірів із спеціальним логотипом «Праліси Карпат»;
- для створення додаткових робочих місць, баз лісозаготівель, запровадити податкові та митні пільги, пільгові кредити суб'єктам господарювання, які розвивають туристичну інфраструктуру, виконують природоохоронні заходи та здійснюють благоустрій населених пунктів у зоні розташування об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.

На місцевому рівні:

1. Органам місцевої влади та адміністраціям природно-заповідних об'єктів сприяти розвитку екотуризму в межах можливостей наявного рекреаційного потенціалу.
2. Адміністраціям природно-заповідних територій приділити особливу увагу збільшенню кількості візит-центрів та підвищенню їхнього якісного рівня.
3. Адміністраціям природно-заповідних територій організувати вивчення, оцінку та аналіз привабливості екотуристичних об'єктів.
4. Суб'єктам екотуристичної діяльності вважати виховання громадян із високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури одним із своїх головних завдань.
5. Вважати одним із перспективних напрямків еколого-освітньої роботи об'єктів природно-заповідного фонду організацію професійно орієнтованих туристичних маршрутів, які мають слугувати для закріплення знань, здобутих у навчальних закладах лісгосподарського, біологічного, зоологічного та екологічного спрямування.
6. Місцевим органам влади всіляко підтримувати місцеві громадські ініціативи щодо збереження і часткового відновлення певних форм традиційного природокористування, відродження місцевих ремесел, виробництва сувенірів, надання різноманітних туристичних послуг з метою розширення ресурсної бази туризму і активізації туристичної діяльності в регіоні, а також ширше залучати місцеве населення до екотуристичної діяльності, збереження та збагачення його унікальної культури та духовності, сприяти поліпшенню його соціально-економічного становища як необхідних передумов успішного розвитку екотуризму в Карпатах.
7. Національним паркам та біосферним заповідникам проводити еколого-освітню роботу з місцевими громадами таким чином, щоб розвивати в місцевих громадах психологію не обслуговуючого персоналу для туристів, а гостинного господаря, який має власну культуру і гідність.
8. Підтримати ініціативу Карпатського інституту підприємництва щодо озеленення населених пунктів та посадки нових лісів в Україні.

Учасники конференції висловили вдячність адміністрації Карпатського біосферного заповідника за високий науковий та організаційний рівень міжнародної конференції.

Надійшло 06.02.2008 р.